



SHERPA
Rural Science-Society-Policy
Interfaces

MAP Positions Notat

MERE INDFLYDELSER TIL
LANDDISTRIKTER GENNEM
STYRINGSPROCESSER PÅ
FLERE NIVEAUER



MERE INDFLYDELSER TIL LANDDISTRIKTER GENNEM STYRINGSPROCESSER PÅ FLERE NIVEAUER

POSITIONS NOTAT

MAP DANMARK

Final version 31.03.2023

Forfattere: Leneisja Jungsberg, Senior Research Fellow (Nordregio) og Karen Refsgaard, Deputy & Research Director (Nordregio).

Bidragydere: Martin Østergård Carstensen (Balance Denmark), Rikke Brandt Broegaard (Center for Regional and Tourism Research), Søren Møller (Collective Impact), Thyge Nygaard (Danish Society for Nature Conservation), Karsten Willumsen (Agriculture and Food), Erik Steen Kristensen (Danish Agricultural Agency), Steffen Damsgaard (Association of Rural Districts), Sebastian Frydendal Hansen (Agency for Rural Districts), Nynne Friis (Lejre Municipality), Lars Haahr Jensen (Central Denmark Region), Kirsten Sydendal (Association of Danish Small Islands) og Egon Noe (University of Southern Denmark).

Citat: Junberg, L., Refsgaard, K. (2023). Mere indflydelser til landdistrikter gennem styringsprocesser på flere niveauer. MAP Positions Notat Danmark. DOI 10.5281/zenodo.10008093

Indholdsfortegnelse

1. Nuværende situation baseret på forskning indenfor området	3
2. Den danske Multi-aktør platforms position	4
2.1. Eksisterende interventioner og handlingsplaner	8
2.2. Anbefalinger fra MAP Danmark	9
2.2.1. Fremtidig landdistriktspolitik.....	9
2.2.1. Anbefalinger for fremtidig landdistriktsforskning	9
3. Konklusioner	11
4. Acknowledgements	11
5. Referencer.....	12

1. Nuværende situation baseret på forskning indenfor området

Landdistrikterne i Danmark rummer mange lokale udviklingsinitiativer, iværksætterier, og grønne omstillingsprojekter. Forskningen viser at der i et livskvalitetsperspektiv ikke er den store forskel på by og land når der justeres for socioøkonomiske variabler (køn, alder, helbred, partner, uddannelse, beskæftigelsesstatus, indkomst) og i de fleste af årene er forskellene ikke statistisk signifikante. I perioden 2002-2014 er værdien af den gennemsnitlige tilfredshed med livet på henholdsvis landet 8.48 mens den i byen er på 8.39 for hele perioden (Sørensen 2018).

Forskning om landdistrikterne har desuden fokuseret på udviklingen i den nationale landdistriktspolitik, udnyttelse af naturressourcer, beskæftigelse, migration og italesættelse af landdistrikterne (Svendsen, Sørensen, Noe 2018). Tidligere studier har desuden vist hvordan det optimale for at bygge lokal kapacitet er at sikre at eksterne ressourcer gavner en intern mobilisering (Tanvig og Herslund, 2020). Et andet nyligt studie identificerer en vækst i civilsamfundsdrivne initiativer, der også er erhvervsorienterede, og peger på dette som en gråzone, hvor landdistriktskoordinatorernes rådgivning ofte kommer til kort (Hedetoft og Broegaard, 2020).

Demokratisk deltagelse og inklusion i styringsprocesser er ydermere centralt for landdistrikternes udvikling. Der er flere måder, hvorpå borgerinddragelse kan organiseres:

- Offentlige møder og høringer: Lokale myndigheder og andre interessenter kan afholde offentlige møder og høringer, hvor borgerne kan komme med indspil og ideer til udvikling af deres lokalsamfund.
- Lokale workshops og arrangementer: Lokale organisationer og foreninger kan afholde workshops og arrangementer, hvor borgerne kan samarbejde og udvikle ideer til projekter og initiativer i deres samfund. Nationale og regionale konferencer samt seminarer tilbyder lokale aktører muligheden for at møde beslutningstagere og professionelle aktører inden for landdistrikterne og udvide deres netværk og videndeling. Eksempler på sådanne arrangementer inkluderer Plan- og Landdistriktsstyrelsens årlige landdistriktskonference samt Region Midtjyllands Landsbydag
- Mange steder faciliterer kommuner en samskabende proces omkring formuleringen af Lokale Udviklingsplaner (LUP), der præsenterer lokalsamfundsrepræsentanters visioner og ønsker for lokalsamfundets udvikling. LUP'er baserer sig ofte på lokale SWOT-analyser (Thuesen og Ditlevsen, 2015).
- Online platforme og sociale medier: Der er flere online platforme og sociale medier, hvor borgerne kan give deres mening til kende og dele ideer til udvikling af deres samfund, f.eks. [Landsbyviden](#).
- Roller for frivillige og lokale grupper: Frivillige og lokale grupper kan spille en vigtig rolle i landdistriktsudvikling ved at tage initiativ til projekter og aktiviteter, som kan gavne samfundet.
- Lokale referenceråd: Lokale referenceråd kan være et organ, der repræsenterer borgere, organisationer og lokale virksomheder i en given kommune eller region. Referenceråd kan spille en vigtig rolle i at inddrage borgerne i planlægningsprocessen for landdistriktsudvikling og sikre, at lokale stemmer bliver hørt.

Forskning understreger at det er vigtigt at borgerinddragelse foregår på en måde, der er åben og inkluderende, og at borgerne har reel indflydelse på beslutningstagningen. I forhold til vedvarende energiprojekter nær kyst og på land er det afgørende at lokalsamfundet inddrages eftersom resultaterne har store effekter på lokalområdet – både negative og positive. Inddragelsen er vigtig allerede i planlægningsprocessen for at sikre at lokale behov og interesser bliver taget i betragtning. Visse projekter kan være decideret borgerejet, visse projekter har en stor andel aktiekapital ejet af borgere mens andre landdistrikter har andre modeller af blandede former for finansiering af energiprojekter.

Imidlertid er der en stor risiko for at vedvarende energiprojekter kan møde borgermodstand hvis det udelukkende er eksterne investorer som vil bygge nogle store anlæg på nabomarken uden at tage lokalsamfundets betragtninger og ønsker ind i planlægningen (Landdistrikternes Fællesråd 2020). Generelt er landdistrikterne kendetegnet ved at der ofte er frivillige lokale grupper som bidrager til og understøtter udviklingsinitiativer i området.

2. Den danske Multi-aktør platforms position

Offentlige høringer: I Danmark er der en række love og regler der regulerer høringsprocesser. Lovgivningen har til formål at sikre, at borgere og andre relevante interessenter bliver inddraget i beslutningsprocesser, der vedrører deres interesser. Det er offentlige myndigheder som holder offentlige høringer inden de træffer beslutninger der har væsentlig betydning for borgernes eller andre interessenters rettigheder eller interesser. Det kan f.eks. være i forbindelse med lokalplaner, byggetilladelser eller større infrastrukturprojekter. Høringerne skal annonceres offentligt, og alle har ret til at give deres indsigelser og synspunkter til kende. Flere regioner og kommuner benytter sig også af borgerpaneler og borgersurveys i forbindelse med udarbejdelsen af landdistriktspolitik og regionale udviklingsstrategier.

Høringsprocesser for vedvarende energianlæg: Høringsprocesserne ved etablering af vedvarende energianlæg i landdistrikterne i Danmark følger som udgangspunkt de samme love og regler som for andre beslutningsprocesser, men nogle forhold har særlig betydning. Ved etablering af vindmøller, er det Energistyrelsen, som træffer beslutning om opførelsen af nye møller på land. Energistyrelsen har dog pligt til at inddrage lokale borgere og interessenter i beslutningsprocessen, og derfor gennemfører de som udgangspunkt en offentlig høring, hvor alle har mulighed for at komme med deres indsigelser og kommentarer.

Hvis et projekt kræver en VVM (Vurdering af Virkninger på Miljøet), er der også krav om offentlig høring, hvor relevante myndigheder og borgere kan komme med indsigelser og kommentarer til projektet. I en VVM skal miljøpåvirkningen af projektet vurderes, og offentligheden skal have mulighed for at give sine indsigelser og kommentarer til vurderingen. Generelt er der også en stigende tendens til, at udviklere af vedvarende energianlæg går aktivt ind i dialog med lokale borgere og interessenter for at skabe større forståelse for projektet og undgå konflikter i forbindelse med etablering af anlæggene. Borgere og organisationer har mulighed for at klage over afgørelser truffet af offentlige myndigheder. Klageadgangen sikrer, at borgere og organisationer har en mulighed for at få deres synspunkter og indsigelser vurderet af en uafhængig instans.

Investeringer i vedvarende energianlæg: Samlet set er der altså en omfattende lovgivning på området, der skal sikre en åben, inkluderende og demokratisk beslutningsproces, hvor borgerne og andre relevante interessenter bliver hørt og inddraget i beslutningsprocesserne. Imidlertid opstår der nogle specifikke dilemmaer i landdistriktsområder i forbindelse med etablering af vedvarende energianlæg på landbrugsarealer. Landdistrikterne oplever en øget konkurrence om arealer også til en række andre anvendelsesformål, eksempelvis natur, råstoffer, rekreative formål, klima/vand, drikkevandsbeskyttelse. Derudover har de senere års stigende energipriser har øget interessen for at etablere vindmøller og solceller i det åbne land. Især solceller har i nogle områder betydet øget efterspørgsel på jord og der tilbydes ofte 20.000 kr/ha/år i jordleje eller opkøb til 300.000 - 400.000 kr/ha. Udover at bidrage med mere energi kan solcelleanlæg bidrage til at sænke belastningen med CO₂-udslip og kvælstoftab fra landbrugsjord og de kan bidrage med flere indtægter til lokalområdet, men dette kræver en proaktiv planlægning. Denne opgave er for tiden overladt til kommunerne og MAP DK anser at der er behov for at det bliver koordineret både nationalt og på EU-niveau.

Manglende kapacitet og vedvarende energianlæg: Det er en styrke at der er krav om involverende processer med høringer for kommunerne og borgermøder. Imidlertid er det ofte uklart hvordan man i et landdistrikt kan påvirke beslutningerne.

Der har været forsøg med indsatser hvor borgerne kunne købe andele i de vedvarende energiselskaber. Dette er imidlertid vanskeligt for nogle landdistriktsområder og det er vigtigt at være opmærksom på ulighed og hvordan den spiller ind i kommuners og lokalområders reelle mulighed for at påvirke processer, så det bliver attraktivt for lokalbefolkningen. Ikke alle kommuner, og ikke alle lokalsamfund, besidder eller har samme kapacitet til at aktivere ressourcer til at påvirke beslutningsprocesser og initiativer. Netop derfor er opbygningen af strategisk kapacitet vigtigt (Tanvig, Andersen og Bech, 2016). Grundet de massive investeringer, en grøn omstilling kræver, kan ulighed mellem aktører også spille ind mellem kommuner og eksterne investorer og aktører.

Imidlertid er der også positive eksempler hvor placeringen af eks. solpaneler planlægges med indspil fra befolkningen. I området omkring Kolding har Better Energy som solcelleanlægssejer genskabt 400 hektar natur. Solpanelerne skjules med beplantningen af nye grønne vækster og træer og der etableres et stinet som borgerne kan anvende til rekreative formål. Det har også bidraget til huspriserne er steget i området. Better Energy er også i proces med etablering af vedvarende energianlæg i nærheden af Tønder kommune (se afsnit 2.1). Indtil videre har processerne vist at de ressourcer stærke landsbyer og kommuner kan organisere en inddragelse der resulterer i attraktive løsninger for borgere i området. Inddragelsen kan være alt fra at samle input til udarbejdelsen af en lokal udviklingsplan til at inddrage borgerne i beslutninger om udviklingen af konkrete projekter eller tiltag i området.

Velfærdsprioriteringer og vedvarende energianlæg: MAP Danmark fremhæver det paradoks at der nogen landdistriktsområder mangler kommunal velfærd, f.eks. med nedlægning af skoler, samtidig som jorden omkring lokalsamfundene udbydes til høje priser til vedvarende energianlæg og uden at lokalsamfundet får gavn af indtægterne eller ejerskab for at kompensere for de negative effekter. Som eksempel kan nævnes Lolland-Falster hvor borgerne kan forvente i fremtiden at få lavere varmeregninger hvis de nuværende planer om vedvarende energianlæg bliver realiseret. Når grundlæggende infrastruktur og lokal velfærd, som skoler og andre velfærdsinstitutioner samtidig lukkes, bliver lavere varmeregninger mindre vigtig.

Kontraproduktiv EU og national lovgivning ved arealanvendelse: En anden udfordring er den manglende samtænkning på tværs af sektorer. Der er tilskud under EU's ha-støtteordning, som modarbejder udtagning af landbrugsjord til klima-, miljø- og naturformål. F.eks. har kravet om 4 % braklægning af jord i omdrift medført øget efterspørgsel på brakarealer, med det resultat at prisen på "dårlig" landbrugsjord er steget med 20-50 %. Disse arealer er ofte humusrige lavbundsarealer langs bække- og åløb – altså netop de arealer der ønskes udtaget af landbrugsdrift. Mange engarealer pløjes op, blot for at blive braklagt det følgende år. Denne handling øger CO₂-udledningen og er i direkte konflikt med formålet om at beskytte miljø- og naturarealer. I praksis betyder det at arealer som landmænd har udset til naturpleje skal lægges brak og derfor ikke kan anvendes til græsning. Eftersom formålet er at beskytte miljø og natur finder flere landmænd regelværket som uforståeligt og skader deres landbrugsdrift¹.

Mange landmænd er foruden regler om krav til en vis andel brakjord også ramt af Naturbeskyttelseslovens §3 som omhandler beskyttede engarealer. Disse engarealer kan ikke pløjes om og kan ikke ydes erstatning fra EU. I praksis er det meget svært at skelne og vide om et areal er §3-beskyttet. Det har givet anledning til mange konflikter og diskussioner omkring erstatning.

Landbrugsstyrelsen meddelte 9. marts 2022, at det fra 2023 ikke længere er muligt at få kompensation til 'naturarealer', selv om de indgår i lavbunds- og vådområdeprojekter. Dette blev efterfulgt af meddelelse 1. juli 2022 om forbud mod at sprøjte og gødske alle §3-arealer - også de arealer hvor dette tidligere var tilladt. Regelændringerne fik uforudsete konsekvenser - ikke kun for de kvægbrugere, som indtil da lovligt havde gødsket deres kulturenge. Det var 45 borgmestre, der i april 2022 for alvor satte fokus på problemet, og

¹ [Nye brakregler spænder ben for Oles naturpleje - det er en molbohistorie, siger han | LandbrugsAvisen](#)

lavbundsprojekter har da siden stået stille i hele landet til stor frustration i kommuner og for landbruget, mens myndighederne har forsøgt at rede trådene ud.

En anden interessekonflikt er opstået i forbindelse med indsatsen for at regulere kystvandområdesniveau. Dette omhandler, hvorvidt landbruget skal pålægges strengere regulering for at reducere udledningen af næringsstoffer som forurener vandmiljøet. Danmark har i mange år haft problemer med iltsvind i kystvandområderne, som primært skyldes en overskud af næringsstoffer, herunder kvælstof og fosfor, som kommer fra landbruget og andre kilder. Derfor har regeringen og miljøorganisationer presset på for at stramme reguleringen af landbruget og indført obligatoriske krav om reduceret gødsning og andre tiltag for at reducere næringsstofudledningen. Landbruget og dets landbrugsorganisationer har protesteret mod de foreslåede tiltag og hævder, at de vil blive hårdt økonomisk belastet og det vil føre til en nedgang i fødevarerproduktionen og landdistrikternes økonomi. Der er også bekymringer om, hvorvidt de foreslåede tiltag vil være effektive nok til at løse problemerne med vandforurening og hvor vidt tiltagene er omkostningseffektive sammenlignet med andre løsninger. Samtidig findes der en pulje som yder støtte til naturprojekter, men ifølge en af MAP Danmarks medlemmer kommer der ikke tilstrækkelig gode projektforslag. De få projekter som godkendes, omhandler mest sociale arrangementer, nøddebuse, læhegn m.v. Disse små tiltag forandrer ikke de strukturelle problemer. Der er i stedet behov for at tænke mere multifunktionelt og strategisk i forhold til offentlige naturpuljer.

Multifunktionel arealanvendelse: Glamping er en kombination af camping og luksus, og glamping-pladser kan derfor være underlagt forskellige love og regler afhængigt af deres specifikke faciliteter og aktiviteter. Dagens lovgivning giver ikke indtægtsmuligheder fra glamping samtidig som de samme arealer er et potentiale for øget biodiversitet. Glamping kunne med ret regulering være et incitament til multifunktionel anvendelse med ekstra indkomst sådanne arealer.

Et andet eksempel er etablering af termonet². Det er ikke alle landdistrikter som har adgang til fjernvarme og meget opvarmning sker stadig ved afbrænding af olie, gas eller træpiller – løsninger som hverken er klimavenlige eller billige. Flere enklaver af villahuse har derfor investeret i fælles jordvarmeanlæg – såkaldte Termonet – som kan forsyne boligerne med billig og lokalproduceret varme. Ejerskabet af varmepumperne er ofte individuelt, mens jordvarmeboringen og rør er ejet af en fælles forening³. Da termonet har en levetid på 70-80 år er det muligt at f.eks. etablere fodboldbaner eller anden arealanvendelse dog ikke skov.

Kommuner - behov for mere styringsmulighed: Fra det kommunale perspektiv er der udfordringer med manglende muligheder for styring indenfor blandt andet energi- og varmeforsyning. Mange landsbyer har potentiale for fjernvarme, men ikke alle kan få det og her der er behov for andre løsninger. Imidlertid er det på nuværende tidspunkt ikke muligt at dele strømmen i bofællesskab, som består af enkeltstående huse. Her er der krav til at der bliver installeret egne målere for hvert hus. Dette medfører krav til øget infrastruktur og dyrere løsninger end hvis solcelleenergi blev fordelt på stedet. Der findes teknisk gode løsninger, men disse kan vanskeligt udnyttes pga. tunge bureaukratiske processer under blandt andet Energistyrelsen som skaber hindringer for at opfylde klimaambitionerne.

Potentialet i den grønne omstilling: Der er det stort potentiale i den grønne omstilling – både for landbruget, for vedvarende energibrug, for virksomheder og for nye typer af jobs. I så henseende er landdistriktsbefolkningen og -lokalsamfundene særdeles vigtige ressourcer og kommuner er en vigtige styrings aktør i mange henseender. Derudover er regionerne også vigtige eftersom de har myndighedsansvar og koordinationsrolle inden for områder såsom råstofindvinding, jordforurening, drikkevand, infrastruktur, klima- og vandforhold samt energi- og fjernvarmeforsyning. En kommende prioritet er de nye energikilder som

² Et termonet er et forsyningsnet, der transporterer termisk energi fra forskellige typer af energikilder. Nettet løber på tværs af mange boliger/bygninger med en typisk temperatur på mellem 0 og 10 grader. I kombination med jordvarmepumper kan et termonet levere varme og varmt brugsvand.

³ Foreningen Termonet arbejder med at udbrede denne teknologi, og man kan besøge deres hjemmeside www.termonet.dk for at læse mere og se konkrete eksempler på anvendelsen.

etableres i havet. Her vil det være centralt at kunne sikre afkast fra disse energianlæg til bl.a. lokale virksomheder, hvilket fordrer at kraftkonverteringen faciliteres f.eks. med etablering af transformatorstationer samtidig med energianlæggene. I konteksten af den grønne omstilling er det relevant at påpege, at forhandlinger ofte finder sted mellem ulige parter: Landdistriktskommuner, der ofte kæmper med begrænsede ressourcer, og store statslige, nationale eller internationale/multinationale aktører.

Sammenhænge mellem land og by: Der er mange områder hvor land og by er gensidig afhængige af hinanden. Fødevarer er en vej til at styrke sammenhænge gennem for eksempel Madfællesskaber og lokale tilknytning til landbrug for hjemmeforbrug. Det er relevant at analysere hvordan en omlægning af en del af landbruget kan understøtte en mere plantebaseret diæt. Generelt kan dyrknings- og madfællesskaber i lokalområdet være potentialer, som kan styrke sammenhænge mellem land og by.

Det regionale niveau for forvaltning af EU's regionalfonde: Koordineres af Erhvervsfremmebestyrelsen og er efterspørgselsdrevet. Strukturen med ansøgninger indebærer at det er de "ressourcestærke" som ansøger som får midler, i stedet for dem, som har behov for midler. Regionerne har efter erhvervsfremmereformen ikke længere hjemmel til at arbejde med erhvervsfremme. Mange hævder, at centraliseringen har medført, at erhvervsfremmeindsatsen ikke når ud til almindelige virksomheder, der ikke har en professionelt opsætning til at søge finansiering via EU's regionalfonde. Når man taler om regioner som et "skjult" myndighedsniveau, så gælder det i forhold til landdistriktsudvikling og den grønne omstilling. De regionale myndighedsområder indenfor råstoffer og jordforurening samt en række (ofte selvbestaldede) koordinationsopgaver indenfor f.eks. klimatilpasning, energiplanlægning og infrastruktur har stor betydning for lokalområdets og kommunernes landdistriktsarbejde i forhold til den grønne omstilling.

Regionerne kan i flere henseender være relevant myndighedsniveau for at koordinere samarbejde mellem kommuner, nye boformer, sikre netværks- og videndeling på en række områder, sikre samarbejde mellem LAGer m.m. Således er det også relevant at der tildeles flere ressourcer og midler til LEADER og LAGs gennem EU's Strukturfonde. Store politikområder som f.eks. investeringer i energianlæg har mange store negative effekter og med store investeringer sammenlignet med midlerne til LAG-er som i sammenligning er ubetydelige. Her er det også relevant at påpege, hvor lille og ubetydelig "landdistriktspuljen" er i forhold til det område og de temaer, den sigter på. Dette kan føre til en opfattelse af danske landdistrikter som en "residual kategori".

Borgerinddragelse og processer: Der findes mange områder hvor staten regulerer, men hvor der er få midler afsat til processerne. Et eksempel er udtagelse af lavbundslande hvor der er afsat flere milliarder, men kun med få midler til at afklare hvordan processerne skal gennemføres, herunder at sikre offentligheden adgang til områderne og til at sikre pleje. MAP Danmark understreger vigtigheden af at opnå en balance mellem forskellige hensyn for at sikre en mere bæredygtig proces. Dette indebærer at give tid til uformelle samtaler og at engagere sig i politisk manøvrering, som er nødvendige for at konkurrere om ressourcer og undgå ubalancer, uanset om det drejer sig om investeringer inden for kommuner eller investeringer i multifunktionelt jordbrug. I denne sammenhæng bør fokus være på at støtte lokale initiativer for at skabe gode levevilkår.

I stedet for at have en ensidig fokusering på omkostningsbesparelser gennem stordrift og centralisering, bør man i stedet tage højde for et cost-benefit-princip. Dette indebærer, at man i hvert enkelt tilfælde nøje afvejer indtægts- og omkostningskonsekvenserne af forskellige politikker, love, cirkulærer og vedtagelser. På denne måde kan man bedre forudse og vurdere de brede økonomiske, sociale og politiske konsekvenser for landdistrikterne af de enkelte initiativer på lang sigt. Dette princip vil sikre, at man tager højde for de langsigtede effekter på samfundet som helhed og ikke kun på den kortsigtede bundlinje. Derfor er det vigtigt at have en bredere tilgang til vurdering af politiske beslutninger, som inkluderer en evaluering af den samlede værdi af foranstaltningerne og deres potentielle konsekvenser for samfundet og miljøet. På denne måde kan man sikre, at man undgår at tage beslutninger, som umiddelbart ser billige ud, men som kan have negative langsigtede konsekvenser for landdistrikterne og samfundet som helhed.

2.1. Eksisterende interventioner og handlingsplaner

Citizen Lab er en digital platform til borgerinddragelse i kommuner og organisationer. Platformen giver mulighed for at skabe en åben og gennemsigtig dialog mellem borgere og beslutningstagere i beslutningsprocesserne. Borgere kan dele deres synspunkter, forslag og ideer med kommunen eller organisationen. Platformen kan bruges til at indsamle feedback og forslag til politiske beslutninger, planlægning af byområder, forbedring af lokale services og andre lokale initiativer.

Citizen Lab giver kommunerne mulighed for at indsamle og analysere data om borgernes holdninger og forslag, hvilket kan bruges til at forme politikker og beslutninger på en mere inkluderende og repræsentativ måde. Platformen har også funktioner til at administrere diskussioner og debatter, og kan bruges til at organisere og planlægge borgermøder og workshops.

Imidlertid er det vigtigt at have en forventningsafstemning med lokalsamfundet omkring hvor meget der kan besluttes og hvad der kan påvirkes. En del af elementer er svære at påvirke på grund af lovgivning og derfor er behovet at klarlægge de områder kommunen ønsker at engagerer borgerne, således at f.eks. nye lokale udviklings initiativer kan blive skabt med input fra dem der bor i området.

Sønderborg modellen er et eksempel på model for samarbejde og borgerinddragelse er Sønderborg-modellen, der er en samarbejdsmodel for at opnå en bæredygtig udvikling i Sønderborg Kommune. Modellen er baseret på et partnerskab mellem kommunen, erhvervslivet, civilsamfundet og videns institutioner.

- Sønderborg-modellen viser, hvordan det er muligt at skabe en bæredygtig udvikling ved at inddrage alle interessenter og ved at skabe fælles mål og handlinger. Modellen fokuserer på at reducere CO₂-udledninger og skabe en mere bæredygtig by og region.
- Sønderborg-modellen har ført til konkrete resultater, herunder en reduktion på 50% af CO₂-udledninger i Sønderborg Kommune og en øget brug af vedvarende energikilder og grøn teknologi. Modellen har også ført til øget innovation og vækst i det lokale erhvervsliv og til et styrket samarbejde mellem videns institutioner og virksomheder.
- Sønderborg-modellen kan fungere som en inspiration og model for andre kommuner og regioner i Danmark og internationalt, der ønsker at opnå en bæredygtig udvikling og reducere deres CO₂-udledning.

Lejre kommune §17, stk. 4-udvalg: Lejre kommune har nedsat et §17, stk. 4-udvalg, der er et midlertidigt politisk udvalg som en kommunalbestyrelse i henhold til Styrelsesloven kan nedsætte til at varetage særlige opgaver som rådgivende eller forberedende udvalg for kommunalbestyrelsen, økonomiudvalget eller andre stående udvalg. Sammensætningen af udvalget besluttes af kommunalbestyrelsen som også fastlægger de nærmere retningslinjer for arbejdet i udvalget. I Lejre stiftede udvalget en landsbyfond for vidensdeling og kapacitetsopbygning. Landsbyfonden er en del af en forening, som også kan anvendes som juridisk enhed for at søge lokale udviklingsprojekter. I dag har Lejre landsbyer, som er drevet af borgere.

Better Energy i Tønder kommune

Tønder kommune er blevet kendt for Tønder-modellen, der er en strategi for overgangen til vedvarende energi. Strategien er baseret på en helhedsorienteret tilgang, hvor der tages hensyn til både miljømæssige, økonomiske og sociale faktorer i overgangen til vedvarende energikilder. Modellen bygger på en række forskellige tiltag, herunder:

- **Energibesparelser:** Tønder Kommune har fokuseret på at reducere energiforbruget i kommunens bygninger og i transportsektoren ved at investere i energibesparende teknologier og adfændsændringer.

- Energi fra vedvarende kilder: Kommunen har sat sig ambitiøse mål om at øge produktionen af vedvarende energi fra sol, vind og biomasse. Dette inkluderer også udvikling af lokale biogasanlæg og vindmølleparker.
- Smart grid-løsninger: Tønder Kommune arbejder på at udvikle intelligente energisystemer, der kan integrere forskellige kilder til vedvarende energi og sikre en stabil forsyning af elektricitet.
- Samarbejde med lokalsamfundet: Tønder Kommune har involveret lokale borgere og virksomheder i overgangen til vedvarende energikilder gennem partnerskaber og informationskampagner.

Tønder-modellen er blevet anvendt som et eksempel på god praksis i mange andre kommuner i Danmark og andre lande, og den har vist sig at være effektiv til at fremme overgangen til vedvarende energi på en bæredygtig og inkluderende måde.

2.2. Anbefalinger fra MAP Danmark

2.2.1. Fremtidig landdistriktspolitik

Lokal støtteordning: En lokal støtteordning i alle kommuner er relevant for at hjælpe landsbyer med at koordinere initiativer mellem offentlige aktører, søge midler og gøre opmærksom på muligheder f.eks. i forbindelse med LAG (lokale aktions grupper finansieret af EU) men også problemstillinger forbundet med adgang til lokal velfærd. For at håndtere en sådan støtteordning behøver kommunerne flere ressourcer hvilket kunne placeres igennem et national program med titlen *Levende Landsbyer*. Støtteordningen kunne være med til at organisere lokale kaffemøder og se til at skabe de synergier der behøves for at styrke landsbyerne i Danmark.

Regional koordinering – på tværs af sektorer og mellem niveauer: Der er behov for mere koordination, som sikrer at Europæiske og nationale sektorer, virkemidler og initiativer understøtter hinanden. Den europæiske landbrugspolitik er meget styrende for de overordnede strategiske prioriteringer, samtidig har især sektorer som forvaltning af naturressourcer og vedvarende energi også stor indvirkning på landdistrikterne. I den sammenhæng kan både kommuner og regioner med fordel have en mere koordinerende og rolle og prioritering af aktiviteter indenfor disse strukturelle politikområder og dermed sørge for at de samlet set kan gavne udviklingen i landdistrikterne igennem koordinering af dialog og tiltag for de relevante sektorområder og på de forskellige styringsniveauer.

Langsigtet landdistriktsstøtte: Fremfor at have landdistriktspuljer med støtteordninger og små projekter tilfældig spredt baseret på hvilke landsbyer der søger, vil det være hensigtsmæssigt at etablere flere langsigtede samarbejdsformer. Den projektstyrede landdistriktsudvikling gavner ofte de mest ressourcestærke, mens de områder, der ikke har kapacitet til at søge midler, aldrig får gavn af landdistriktspuljen. En sådan langsigtet støtte kan samtænkes med strukturfondsmidlerne og Erhvervsfremmefonden. Partnerskaberne skal have relevans for udvikling af både den sociale, den miljømæssige og den finansielle kapital og her er det afgørende at transformere landdistriktsudviklingen fra at være baseret på projekter til at have langsigtede perspektiver. En langsigtet landdistriktsstøtte, som er tilstrækkeligt ressourcemæssigt understøttet, bør integrere og samarbejde med LEADER-tilgangen og LAGernes arbejde. Dette vil skabe synergier og sikre en mere effektiv udnyttelse af ressourcerne i landdistriktsudviklingen.

2.2.1. Anbefalinger for fremtidig landdistriktsforskning

Centrets afhængighed af periferien: Der findes en del forskning der undersøger forskellige urbane og rurale typologier og afhængighedsmekanismer mellem periferien og de urbane områder. Imidlertid findes der begrænset med viden om hvordan centrene, dvs. de urbane områder, er afhængige af periferien. Ved at arbejde med en forståelse af den gensidige afhængighed kan det give nogle nye relevante indspil til national planlægning og landdistriktspolitik. I denne kontekst er det vigtigt at anerkende at "landdistrikter"

ikke er ensartede og har forskellige vilkår, er afgørende for at forstå fremtidens "grønne investeringslandskab" og de potentielle effekter heraf. Det er vigtigt at undersøge de forskellige periferiprocesser, som landdistrikterne udsættes for, og hvordan de er koblet til andre områder. Desuden er arealanvendelse og udvikling af viden om processer, der fører til multifunktionel arealanvendelse og maksimalt lokale positive virkninger, afgørende for en bæredygtig udvikling. Det er derfor vigtigt at inkludere disse emner i en langsigtet landdistriktsstøtte, som trækker på LEADER-tilgangen og LAG-ernes arbejde.

Bredbåndsforbindelse og digitalisering: På grund af den markedsdrevne struktur der er basis for at etablere bredbåndsforbindelser i Danmark, så er der mange landdistrikter der ikke har samme digitale muligheder fordi det ikke har været finansielt holdbart at etablere en hurtig bredbåndsforbindelse. Imidlertid findes der alternative løsninger og kooperative modeller og her kan det være relevant at undersøge hvordan sådanne kan implementeres i en dansk kontekst.

Effektmåling: På nuværende tidspunkt kan det være vanskeligt at måle på effekterne af en række initiativer. Derfor kunne det gavne landdistrikterne med en ramme for måling af kvalitative tiltag for at undersøge hvilke tiltag der skal prioriteres i fremtiden. På nuværende tidspunkt findes der forskellige indikatorer imidlertid er det et begrænset indblik i den samlede udvikling og der behøves en mere holistisk forståelse for måling af effekter.

Analysere de langsigtede konsekvenser: I opfølgning af dette så opfordrer MAP Danmark til at det er vigtigt at analysere de langsigtede gevinster ved at investere i landdistrikterne, hvilket indebærer både at måle effekter og sikre at de "bløde ting" inkluderes. Det indebærer også at kritisk analysere de rationaler som lægges til grund i eksisterende analyser. Dette kan være at analysere hvor nationale investeringer lægges, hvor kommunen investerer internt, hvordan sektorområder prioriteres f.eks. indenfor offentlig transport i en region. F.eks. bør den ensidige fokusering på omkostningsbesparelser gennem stordrift og centralisering erstattes af et cost-benefit-princip, der i hvert enkelt tilfælde afvejer indtægts- og omkostningskonsekvenser af de forskellige politikker, love, cirkulærer og vedtagelser.

Revideret definition af landdistrikt: Der er behov for at revidere definitionen af, hvad der udgør et "landdistrikt". I øjeblikket er definitionen baseret på snævre socioøkonomiske parametre, som fastlægger betingelserne for en række nationale/EU-støtteordninger. Imidlertid er et områdes landdistriktspræg påvirket af en lang række faktorer, og det er derfor vigtigt at inkludere nye parametre i en mere retvisende definition. For eksempel kan en landsby tæt på en by have lige så meget eller endda mere landdistriktspræg end en landsby i en mere afsides landdistriktskommune. Stedbundne ressourcer, infrastruktur og den rekreative kvalitet af det omgivende landskab er eksempler på parametre, der bør overvejes i en ny definition.

3. Konklusioner

Omstilling til vedvarende energi har store konsekvenser for landdistrikterne: En stor del af vedvarende energiproduktionen sker i landdistrikterne, hvilket kan påvirke landskabet og lokalsamfundene i områderne. Det er vigtigt at tage hensyn til de lokale forhold og sikre, at udviklingen sker på en bæredygtig måde, der også tager højde for de sociale og økonomiske konsekvenser.

Vigtigt at sikre inddragelse på alle niveauer i etableringen af nye store energiprojekter: For at sikre en bæredygtig udvikling er det vigtigt at inddrage lokale interessenter og samarbejde på tværs af niveauer. Dette kan bidrage til at sikre, at de lokale erfaringer og perspektiver bliver hørt og taget i betragtning i processen.

Processer som inkluderer centrale interessenter er vigtige for en bæredygtig forvaltning af Danmarks areal: For at sikre en bæredygtig forvaltning af Danmarks areal er det vigtigt at inddrage centrale interessenter, herunder lokale myndigheder, landmænd, naturorganisationer og andre relevante aktører. Dette kan bidrage til at sikre, at forskellige hensyn bliver afvejet og balanceret.

Den eksisterende kapacitet i et givet lokalsamfund kan afgøre udviklingsmuligheder: Landdistriktspuljen er en vigtig støttemulighed for udvikling af lokale projekter, men det kræver ressourcer og kapacitet at søge og administrere midlerne. Derfor kan eksisterende kapacitet i et lokalsamfund have betydning for mulighederne for at søge midler og gennemføre projekter.

Mere indflydelse for både regioner og kommuner for at sikre en lokaltilpasset grøn omstilling: For at sikre en lokaltilpasset grøn omstilling er det vigtigt at inddrage både regioner og kommuner, da de har forskellige ansvarsområder og muligheder for at påvirke udviklingen i lokalsamfundene. En mere decentral tilgang kan bidrage til at skabe større lokalt ejerskab og inddragelse i processen.

Rette hjemler til rette myndighedsniveau: For at sikre en effektiv og bæredygtig forvaltning af Danmarks areal er det vigtigt at have klare og tydelige rammer for ansvarsfordelingen mellem forskellige myndigheder og niveauer. Det kan bidrage til at sikre en mere effektiv og koordineret indsats og undgå overlap og uhensigtsmæssigheder i planlægningen og forvaltningen af landdistrikterne.

4. Acknowledgements

Please acknowledge the participants in the development of the Position Note, providers of the data, and the SHERPA project.

5. Referencer

- Hedetoft, Anders og Broegaard, Rikke Brandt (2020) Den kommunale landdistriktsindsats. Hovedrapport. Nexø: Center for Regional- og Turismeforskning, August 2020. 90 sider.
- Landdistrikternes Fællesråd (2020) Grøn og demokratisk erhvervsudvikling i landdistrikterne – En guide til rådgiverne. Tænk tanken Demokratisk Erhverv & Landdistrikternes Fællesråd.
- Sørensen, Jens Fyhn Lykke (2018) Landdistrikternes udvikling i et livskvalitetsperspektiv, 2002-2014, Center for Landdistriktsforskning, Syddansk Universitet, Niels Bohrs Vej 9-10, DK-6700 Esbjerg
- Tanvig, H. W., Andersen, I. N., & Bech, U. (2016) Organisering af lokalsamfunds udviklingsarbejde: Lokal strategisk kapacitet i landdistrikter. København: Institut for Geovidenskab, Københavns Universitet
- Tanvig, Hanne Wittorff og Herslund, Lise (2020) Levedygtige landsbyer afhænger af lokal udviklingskapacitet. December 2020, Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Københavns Universitet.
- Thuesen, Annette Aagaard Thuesen og Ditlevsen, Suzanne Eben (2015) Lokale udviklingsplaner for landdistrikterne – eksempler fra to kommuner. CLF Report 46/2015. Center for Landdistriktsforskning, Syddanske Universitet og Landlab.dk.